

Kwalifikacje zawodowe – kluczem do sukcesu, projekt wsparcia szkolnictwa branżowego

Professional qualifications as a key to success – a project to support sectoral education

Słowa kluczowe: zawód, kwalifikacje, szkolnictwo branżowe, szkoła branżowa, projekty regionalne.

Streszczenie. Artykuł prezentuje założenia kompleksowego wsparcia szkolnictwa branżowego z wykorzystaniem Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. W opracowaniu wskazano wybrane rezultaty podjętych prac, w szczególności badań wymagań kwalifikacyjnych zrealizowanych na stanowiskach pracy wśród wielkopolskich pracodawców.

Key words: occupation, qualifications, sectoral vocational education, sectoral vocational school, regional projects.

Abstract. The article presents the assumptions of comprehensive support for sectoral vocational education in the region, using the Integrated Territorial Investment tool (Zintegrowane Inwestycje Terytorialne). It identifies and analyses selected results of the work, including the results of research on the job placement requirements, which was carried out among employers in the Wielkopolska region.

Wprowadzenie. Współczesny rynek pracy jest bardzo dynamiczny, charakteryzuje się zmiennością i nieprzewidywalnością. Stwarza bogactwo zarówno szans, jak i zagrożeń, szczególnie w odniesieniu do kwestii dopasowania kompetencji absolwentów kształcenia zawodowego (aktualnie szkolnictwa branżowego) do zmieniających się oczekiwań pracodawców. Zagadnieniu temu poświęcona była jedna z sekcji tematycznych tegorocznego jubileuszowego – X Ogólnopolskiego Zjazdu Pedagogicznego, zatytułowana „Rynek pracy, rozwój zawodowy, oczekiwanie pracodawców”. Pogłębionej refleksji poddawano między innymi stawiane przez pracodawców i pracowników wzajemne oczekiwania w zakresie wiedzy, umiejętności, kompetencji, istotne zarówno

z punktu widzenia rozwoju uczących się organizacji, jak i rozwoju zawodowego na poziomie personalnym. Debatowano w gronie pedagogów akademickich, nauczycieli, działaczy społecznych, przedstawiciele władz samorządowych. W dyskusję nad możliwymi formami wsparcia szkolnictwa branżowego wpisuje się przedsięwzięcie współrealizowane przez Ośrodek Badań i Rozwoju Edukacji Zawodowej Instytutu Technologii Eksploatacji oraz władze samorządowe województwa wielkopolskiego, przy wsparciu ze środków Funduszy Europejskich.

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne – współpraca na rzecz edukacji zawodowej. Trzyletni projekt „Kwalifikacje zawodowe kluczem do sukcesu – wspieramy rozwój kształcenia zawodowego w Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Poznania” (2017–2020) jest wdrażany jako nowa forma współpracy samorządów (w tym przypadku miasta Poznań, powiatu śremskiego i gminy Oborniki) w ramach tzw. Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. ZIT to instrument, który pozwala na realizację strategii terytorialnych w sposób zintegrowany, kompleksowy, a tym samym umożliwiający zwiększenie efektywności podejmowanych działań. Podejmowane przez Partnerstwo Projektu działania ukierunkowane są na zrównoważony rozwój obszaru miejskiego Poznania. Można je uznać za swego rodzaju eksperyment możliwy do multiplikowania w innych regionach Polski.

Celem współpracy jest wzmocnienie oraz dostosowanie kształcenia w 23 szkołach branżowych zlokalizowanych na terenie Wielkopolski do potrzeb lokalnego rynku pracy, co powinno się przyczynić do wzrostu zatrudnienia uczniów. Ponad 1000 młodych ludzi bierze udział w stażach i praktykach zawodowych organizowanych u lokalnych przedsiębiorców, z uwzględnieniem zawodów szkolnych z branż o największym potencjale rozwojowym oraz branż strategicznych dla regionu. Szkoły objęte działaniami projektu zyskują ponadto doposażenie pracowni. W ramach projektu wsparcie w doskonaleniu kompetencji uzyskuje ponad 100 nauczycieli kształcenia zawodowego i instruktorów praktycznej nauki zawodu (studia podyplomowe, szkolenia). Na poziomie lokalnym budowane jest systemowe wsparcie doradztwa edukacyjno-zawodowego dla uczniów. Działania w tym obszarze obejmują między innymi: podniesienie świadomości i wiedzy uczniów nt. dokonywania wyborów edukacyjno-zawodowych poprzez udział w zajęciach z doradztwa zawodowego i opracowanie Indywidualnego Planu Kariery, opracowanie Ramowych Programów Wewnątrzszkolnego Systemu Doradztwa Zawodowego oraz standardów doradztwa zawodowego dla nowego typu szkół zawodowych, podniesienie jakości prowadzenia zajęć dydaktycznych z doradztwa zawodowego poprzez opracowanie materiałów dydaktycznych (poradników dla ucznia, rodzica, nauczyciela), doskonalenie zawodowe nauczycieli – doradców zawodowych oraz przygotowanie nowej wykwalifikowanej kadry nauczycieli doradców zawodowych (studia podyplomowe z doradztwa zawodowego dla 30 nauczycieli).

Mimo tak rozbudowanego spektrum działań, w centrum zainteresowania projektu pozostaje uczeń – uczeń technikum oraz szkoły zawodowej (aktualnie branżowej). Zgodnie z tytułem projektu przyjęto założenie, że kwalifikacje zawodowe zgodne

z wymaganiami rynku pracy stanowią „klucz” do sukcesu zawodowego ucznia. Zatem punktem wyjścia nie mogło być nic innego, niż zbadanie oczekiwań lokalnych pracodawców zatrudniających absolwentów szkół zawodowych.

Identyfikacja wymagań stanowisk pracy – metodyka badań wśród pracodawców. Zespół analityków pracy Ośrodka Badań i Rozwoju Edukacji Zawodowej ITeE koordynowany przez dr. Mirosława Żurka przygotował metodykę badań ukierunkowanych na sporządzenie opisów wymagań stanowisk pracy dla zawodów szkolnych zgłoszonych przez przedstawicieli szkół objętych wsparciem w Projekcie ZIT. Jako metody badawcze przyjęto analizę dokumentów (w tym zasoby zawodoznawcze dotyczące badanych zawodów szkolnych, aktualne prawo oświatowe, prognozy zatrudnienia w poszczególnych branżach) oraz sondaż diagnostyczny. Opracowano autorskie narzędzie – kwestionariusz ankiety (wymagające adaptacji dla każdego z badanych zawodów).

Teren badań stanowiły przedsiębiorstwa zlokalizowane w regionie Wielkopolski, zatrudniające absolwentów kształcenia w danym zawodzie, zaangażowane w organizację staży i praktyk zawodowych. Procedura badawcza zakładała przeprowadzenie dla każdego z zawodów wywiadów z sześcioma pracodawcami lub wskazanymi przez nich pracownikami (np. opiekunami praktyk). Na tym etapie prac zespół ITeE intensywnie współpracował z dyrektorami szkół. Dzięki temu w wielu przypadkach w badaniach udział wzięły przedsiębiorstwa współpracujące ze szkołami i uczestniczące w praktycznej nauce danego zawodu. Badanie realizowano w okresie kwiecień 2017–grudzień 2018. Łącznie wzięło w nich udział ponad 200 respondentów. Uzyskane

Rys. 1. Przykładowe opisy wymagań stanowisk pracy dla zawodów szkolnych: <http://www.cdzdm.pl/PL-H390/opis-wymagan-stanowisk-pracy.html> [dostęp: 30.09.2019]

dane poddano analizie, na podstawie której zespół analityków pracy przygotował opisy wymagań kompetencyjnych dla każdego z badanych zawodów. Powstałe opisy posiadają formę około 20-stronicowych opracowań, stanowią nowe zasoby zawodoznawcze udostępnione na stronie internetowej Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży – jednostki Miasta Poznań (<http://www.cdzdm.pl>).

Wymagania kompetencyjne pracodawców – wybrane wyniki i propozycje wsparcia kształcenia zawodowego. Zrealizowane w ramach Projektu badanie identyfikacji wymagań stanowisk pracy, na których mogą być zatrudniani absolwenci szkół zawodowych miało charakter unikatowy w skali kraju. Pozwoliło na sporządzenie, według przyjętego modelu, opisów wymagań stanowisk pracy (wskazanych przez pracodawców), które są powiązane z kwalifikacjami uzyskiwanymi przez absolwentów w 54 zawodach nauczanych w wielkopolskich szkołach. Badanie dostarczyło bogatych danych ilościowych i jakościowych obejmujących między innymi:

- warunki pracy w zawodzie (w tym specyfikę przedsiębiorstw Wielkopolski), wymagania psychofizyczne i zdrowotne, możliwości awansu zawodowego, tendencje zmian w zawodzie;
- karty przykładowych stanowisk pracy, na których może być zatrudniony absolwent zawierające wykazy czynności wykonywanych na danym stanowisku wraz z oceną poziomu przygotowania absolwenta do ich wykonywania, wykazy narzędzi i maszyn obsługiwanych na stanowisku pracy wraz z oceną poziomu przygotowania absolwenta do posługiwania się nimi, wymagania rekrutacyjne na dane stanowisko pracy;
- kompetencje absolwentów szkół zawodowych w ocenie wielkopolskich pracodawców, w tym ocenę profilu umiejętności absolwentów, ocenę poziomu opanowania przez absolwentów przewidzianych w podstawach programowych efektów kształcenia, czy ocenę kompetencji personalnych i społecznych oraz poziomu ich opanowania przez absolwentów szkół zawodowych.

Luki w profilach kompetencji. Analiza jakościowa uzyskanych opinii pracodawców pozwoliła między innymi na wskazanie „luk kompetencyjnych” wynikających z różnicy w ocenie istotności kompetencji absolwenta zdefiniowanych w suplemencie do dyplomu (kolor szary), a poziomem jego przygotowania do wykazania się tymi kompetencjami (kolor czarny). Dane liczbowe stanowią średnią ocen respondentów uczestniczących w badaniu dla danego zawodu (przykład dla zawodu szkolnego cukiernik – tabela 1).

Tabela 1. Opis wymagań stanowisk pracy dla zawodu szkolnego 751201 Cukiernik – profil umiejętności i kompetencji absolwenta (fragment)

Profil umiejętności i kompetencji absolwenta	Ocena istotności elementów profilu z punktu widzenia pracodawców				
	Zbędne 1	Mało ważne 2	Istotne 3	Ważne 4	B. ważne 5
	Ocena przez pracodawców poziomu przygotowania absolwenta do wykonywania elementów profilu				
	Zdecydowanie nieprzygotowany 1	Raczej nieprzygotowany 2	Trudno ocenić 3	Raczej przygotowany 4	Zdecydowanie przygotowany 5
Ocena jakość surowców, dodatków do żywności, materiałów pomocniczych, półproduktów oraz wyrobów cukierniczych				4,1	
				3,6	
Dobiera surowce, dodatki do żywności, materiały pomocnicze oraz półprodukty w procesie produkcji wyrobów cukierniczych				4,1	
				4,1	
Produkuje wyroby cukiernicze zgodnie z zaplanowanym procesem technologicznym, przepisami prawa oraz systemami jakości					4,9
				3,8	
Wykonuje i dobiera elementy dekoracyjne w procesie produkcji wyrobów cukierniczych				3,6	
				3,9	
Prowadzi racjonalną gospodarkę magazynową cukierniczych środków produkcji i wyrobów gotowych				3,6	
				3,8	
Dobiera sprzęt i obsługuje maszyny i urządzenia do produkcji cukierniczej				3,9	
				4,1	
Wykonuje czynności zawodowe z wykorzystaniem technik komputerowych		2,4			
			2,9		

Profil umiejętności i kompetencji absolwenta	Ocena istotności elementów profilu z punktu widzenia pracodawców				
	Zbędne 1	Mało ważne 2	Istotne 3	Ważne 4	B. ważne 5
	Ocena przez pracodawców poziomu przygotowania absolwenta do wykonywania elementów profilu				
	Zdecydowanie nieprzygotowany 1	Raczej nieprzygotowany 2	Trudno ocenić 3	Raczej przygotowany 4	Zdecydowanie przygotowany 5
Przestrzega przepisów bhp, ppoż i ochrony środowiska oraz wymagań ergonomii					4,6
				4,1	

Analiza uzyskanych opinii pracodawców wykazała, że we wszystkich badanych zawodach pojawiły się takie elementy profilu umiejętności, dla których różnica w ocenie pomiędzy istotnością a poziomem przygotowania absolwentów do okazania się danymi kompetencjami przekraczała 1,5. Podobnej analizie poddano efekty kształcenia przypisane do kwalifikacji wyodrębnionych dla każdego z zawodów. Im większy rozrzut pomiędzy oceną istotności danego efektu kształcenia a oceną poziomu jego opanowania przez absolwenta, tym bardziej uzasadniona stawała się potrzeba uwzględnienia tego zagadnienia w dalszych działaniach podejmowanych przez Partnerstwo celem wsparcia kształcenia zawodowego w regionie. Stanowiły one szczególnie punkt zainteresowania na etapie prac nad zindywidualizowanymi programami praktyk zawodowych dla uczniów kształcących się w tych zawodach szkolnych oraz w pracach nad rekomendacjami zmian w programach kształcenia dla badanych zawodów szkolnych.

Kompetencje personalne i społeczne – duże oczekiwania pracodawców.

Pracodawcy w analogicznej konwencji wypowiedzieli się również co do kompetencji personalnych i społecznych absolwentów. Do badania przyjęto listę kompetencji personalnych i społecznych ujętych w podstawach programowych kształcenia w zawodzie (zestaw 13 kompetencji wspólny dla wszystkich zawodów – tabela 2). Analiza ilościowa opinii wielkopolskich pracodawców wskazuje m.in, iż najczęściej (dla niemal połowy badanych zawodów) przedsiębiorcy podkreślali niewystarczające kompetencje społeczne uczniów i absolwentów szkół zawodowych w obszarach:

- Planowanie działania i zarządzanie czasem;
- Przewidywanie skutków podejmowanych działań;
- Ponoszenie odpowiedzialności za podejmowane działania.

Tabela 2. Opis wymagań stanowisk pracy dla zawodu szkolnego 742117 Elektronik – ocena kompetencji personalnych i społecznych

Kompetencje personalne i społeczne	Ocena istotności kompetencji personalnych i społecznych z punktu widzenia pracodawców				
	Zbędne 1	Mało ważne 2	Istotne 3	Ważne 4	B. ważne 5
	Ocena przez pracodawców poziomu nabytych przez absolwenta kompetencji personalnych i społecznych				
	Zdecydowanie nie posiada 1	Raczej nie posiada 2	Trudno ocenić 3	Raczej posiada 4	Zdecydowanie posiada 5
Przestrzeganie zasad kultury i etyki				4,3	
			3,4		
Kreatywność i konsekwencja w realizacji zadań				4,4	
			3,1		
Planowanie działania i zarządzanie czasem				4,3	
			3,0		
Przewidywanie skutków podejmowanych działań					4,9
			3,3		
Ponoszenie odpowiedzialności za podejmowane działania					5,0
			2,9		
Otwartość na zmiany				4,3	
			3,5		
Stosowanie technik radzenia sobie ze stresem				4,5	
			3,3		
Aktualizacja wiedzy i doskonalenie umiejętności zawodowych					4,6
			3,1		
Przestrzeganie tajemnicy zawodowej				4,4	
			3,1		
Negocjowanie warunków porozumień				4,0	
			3,3		
Komunikatywność					4,9
				3,8	
Stosowanie metod i technik rozwiązywania problemów				4,3	
			3,4		
Współpraca w zespole					4,8
				3,6	

Postulat lepszego kształtowania kompetencji społecznych i personalnych wśród absolwentów szkół być może znalazł już swoje odzwierciedlenie w idei nowej podstawy programowej kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego, zgodnie z którą kompetencje personalne i społeczne przestały być wydzielone, a zostały „wbudowane” w strukturę efektów kształcenia dla danej kwalifikacji zawodowej. Zgodnie z zapisami rozporządzenia¹ nauczyciele wszystkich obowiązkowych zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia zawodowego powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania kompetencji personalnych i społecznych.

Badania zrealizowane w wymiarze regionalnym w ramach Projektu ZIT stanowią potwierdzenie rangi tego zagadnienia, a dla dyrektorów i nauczycieli szkół zawodowych objętych badaniami – uzasadnienie podjęcia działań zmierzających do osiągnięcia lepszych efektów kształcenia wśród uczniów wielkopolskich szkół zawodowych w zakresie kompetencji personalnych i społecznych jako odpowiedź na oczekiwania pracodawców sformułowane podczas badań w ramach Projektu.

Potrzeba kształcenia dodatkowych umiejętności. Zgodnie z obowiązującym prawem² szkoła prowadząca kształcenie zawodowe może zaoferować uczniowi również przygotowanie do nabycia dodatkowych uprawnień zawodowych w zakresie wybranych zawodów, dodatkowych umiejętności zawodowych lub kwalifikacji rynkowych funkcjonujących w Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji. Oferta dodatkowych umiejętności zawarta w rozporządzeniu dotyczy tylko wybranych zawodów szkolnictwa branżowego (również tych objętych działaniami Projektu ZIT). Należy założyć, że różnorodność tych umiejętności będzie w przyszłości rozbudowywana i wzbogacana. Realizowane badania sondażowe pozwoliły na zgromadzenie opinii wielkopolskich pracodawców w tym zakresie (tabela 3). Wiele z nich wydaje się bardzo interesujących i zapewne znajdzie odzwierciedlenie w projektach przygotowywanych w ramach konkursów programu POWER, które zgodnie z regulaminem konkursu³ w 2020 roku znacznie wzbogacą dotychczasową ofertę kierowaną do uczniów szkół branżowych.

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 16 maja 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego (załącznik nr 33); <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190000991> [dostęp: 31.05.2019].

² Rozporządzenie z dnia 15 lutego 2019 r. w sprawie ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego; <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190000316>, [dostęp: 30.09.2019].

³ Konkurs-Opracowanie programów nauczania do umiejętności dodatkowych dla zawodów (DUZ): <https://efs.men.gov.pl/nabory/konkurs-opracowanie-programow-nauczania-do-umiejtnosci-dodatkowych-dla-zawodow-duz> [dostęp: 27.09.2019].

Tabela 3. Dodatkowe umiejętności zawodowe proponowane przez wielkopolskich pracodawców dla wybranych zawodów szkolnych objętych działaniami projektu ZIT

Nazwa i kod zawodu	Dodatkowe umiejętności zawodowe wg rozporządzenia ⁴	Dodatkowe umiejętności zawodowe wg wielkopolskich pracodawców
Cukiernik 751201		<ul style="list-style-type: none"> – zdobienie w karmelu – zdobienie w czekoladzie – dekoracje artystyczne
Fryzjer 514101	<ul style="list-style-type: none"> – elementy technologii we fryzjerstwie – elementy wizażu – podstawy barberstwa – podstawy charakteryzacji – stylizacja koloru – wykonywanie i pielęgnacja tresek – zagęszczanie i przedłużanie włosów 	<ul style="list-style-type: none"> – kurs perukarski
Ślusarz 722204		<ul style="list-style-type: none"> – kurs uprawniający do pracy na wys. pow. 1 m – kurs spawacza – kurs prawa jazdy kategorii B – uprawnienia SEP do 1 kV
Technik ekonomista 331403		<ul style="list-style-type: none"> – kursy księgowo
Technik eksploatacji portów i terminali 333106		<ul style="list-style-type: none"> – kursy języka obcego
Technik elektryk 311303		<ul style="list-style-type: none"> – kurs obsługi wózków widłowych – inteligentne budynki – fotowoltaika
Technik energetyk 311307		<ul style="list-style-type: none"> – uprawnienia SEP do 1 kV
Technik fotografii i multimediów 343105		<ul style="list-style-type: none"> – kursy obsługi pakietu Adobe – kursy tworzenia obiektów i grafiki 3D
Technik geodeta 311104		<ul style="list-style-type: none"> – obsługa GPS – obsługa drona – kurs prawa jazdy kategorii B

⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 16 maja 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego (załącznik nr 33); <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190000991> [dostęp: 31.05.2019].

Nazwa i kod zawodu	Dodatkowe umiejętności zawodowe wg rozporządzenia ⁴	Dodatkowe umiejętności zawodowe wg wielkopolskich pracodawców
Technik logistyki 333107		– możliwość zdobycia kwalifikacji AU.31 (technik spedytor)
Technik mechanik 311504		– uprawnienia spawalnicze – uprawnienia operatora CNC – kurs obsługi wózków widłowych
Technik usług fryzjerskich 514105	<ul style="list-style-type: none"> – elementy technologii we fryzjerstwie – elementy wizażu – podstawy barberstwa – podstawy charakteryzacji – stylizacja koloru – wykonywanie i pielęgnacja tresek – zagęszczanie i przedłużanie włosów 	– kurs perukarski

Dodatkowe umiejętności wykraczające poza podstawę programową kształcenia w zawodzie mogą wiązać się z uzyskaniem przez uczniów konkretnych specjalistycznych uprawnień. Doświadczenia projektu ZIT wskazują, że taka forma dodatkowych umiejętności cieszy się dużym zainteresowaniem wśród uczniów szkół zawodowych i jest oczekiwana przez pracodawców. Uzasadniona jest zatem rekomendacja wzbogacania oferty kształcenia zawodowego w szkołach średnich o kursy obejmujące dodatkowe umiejętności typu: operator wózków jezdniowych, prawo jazdy kat B czy uprawnienia SEP elektryczne 1 kV.

Rekomendacje zmian programów nauczania dla zawodów szkolnych.

Przygotowane wymagania stanowisk pracy dla zawodów szkolnych stanowiły dane wyjściowe do dalszych prac, między innymi do sformułowania rekomendacji zmian programów nauczania ukierunkowanych na ich dostosowanie do wymagań lokalnego rynku pracy, identyfikacji luk kompetencyjnych uczniów zainteresowanych stażem/praktyką zawodowych u pracodawców oraz sporządzenia programów staży/praktyk zawodowych w regionalnych przedsiębiorstwach oraz realizacji zajęć dodatkowych z doradztwa zawodowego dla uczniów szkół objętych wsparciem w ramach projektu (jako materiał zawodoznawczy wspierający proces doradztwa).

Poniżej przytoczono jedynie wybrane elementy proponowanych zmian programów nauczania, jakie opracowane zostały z udziałem kierowników kształcenia

praktycznego, nauczycieli kształcenia zawodowego wykonujących zadania przypisane liderom i członkom zespołów opracowujących szkolne programy nauczania w szkołach objętych wsparciem w ramach projektu. W pracy nad rekomendacjami udział wzięło łącznie ponad 100 nauczycieli szkół zawodowych. Podczas warsztatów poddali oni analizie wyniki badań wśród lokalnych pracodawców dotyczące ich wymagań kompetencyjnych względem absolwentów, tendencje zmian na rynku pracy oraz w systemie szkolnictwa zawodowego (aktualnie branżowego) i towarzyszące im zmiany w obowiązujących przepisach prawa. Dla poszczególnych zawodów szkolnych wskazano m.in. umiejętności i kompetencje, na które należy zwrócić szczególną uwagę w toku kształcenia, włącznie z rekomendacją przedmiotów, w ramach których jest to możliwe. Dla przykładu – zawód szkolny 514101 Fryzjer:

„Rekomenduje się doskonalenia programu nauczania pod kątem kształtowania poniższych umiejętności i kompetencji:

- *Ocenia stan włosów i skóry głowy; Przedmiot: Technologia fryzjerska, Pracownia fryzjerska, Higiena);*
- *Stosuje programy komputerowe wspomagające wykonywanie zadań; przedmiot: Technologia, Higiena, Stylizacja, Informatyka, Pracownia fryzjerska [...].”*

Bardziej drobiazgową analizą dotyczyła efektów kształcenia właściwych dla kwalifikacji wyodrębnionych w danym zawodzie szkolnym. Dla przykładu – zawód szkolny 514104 Technik usług fryzjerskich:

„Rekomenduje się doskonalenia programu nauczania w zakresie nabywania przez uczniów poniższych efektów kształcenia właściwych dla kwalifikacji:

- *Wykonuje fryzury okolicznościowe; Przedmiot: Technologia fryzjerska, Pracownia fryzjerska);*
- *Przeprowadza zabiegi koloryzacji i rozjaśniania włosów; przedmiot: Technologia fryzjerska, Pracownia fryzjerska [...].”*

Ciekawym wydaje się fakt, iż nauczyciele wskazywali w tej części również na efekty kształcenia, które w ich opinii w ogóle nie powinny znaleźć się w podstawach programowych kształcenia w zawodzie (rekomendacja usunięcia z podstawy), np.:

- 311410 Technik mechatronik; efekt kształcenia *Wykonuje regulacje urządzeń i systemów mechatronicznych* (komentarz zespołu: *tym zajmuje się serwis*);
- 311216 Technik budowy dróg; efekt kształcenia *Wykonuje czynności związane z instalacją oraz uruchomieniem maszyn i urządzeń drogowych* (komentarz zespołu: *Zadaniem osoby wykonującej zawód jest nadzorowanie prawidłowości maszyn budowlanych w zgodzie z projektem, sztuką budowlaną, harmonogramem. Technikowi wręcz NIE WOLNO podejmować czynności serwisowych, wymieniać materiałów eksploatacyjnych, poza osprzętem roboczym. Związane jest to ze specyfiką tych urządzeń, stopniem skomplikowania. Technik tym bardziej nie musi umieć określać co się zepsuło – od tego jest serwis, pracownicy warsztatowi. Technik musi mieć wiedzę, jak i czym zastąpić zepsutą maszynę...).*

Pojawiły się również głosy nauczycieli mówiące o tym, że pewne efekty kształcenia nie znajdują odzwierciedlenia w treści programów, tym samym uczniowie nie mają

możliwości nabycia przewidzianych umiejętności (np. dla zawodu 311216 Technik budowy dróg). Są to szczególnie ważne spostrzeżenia warte wnikliwej analizy, potwierdzenia wśród innych nauczycieli oraz pracy nad modyfikacją programu nauczania w zawodzie.

Zespoły opracowujące rekomendacje wskazały ponadto na określone czynności zawodowe, jakie w badaniach okazały się szczególnie cenne dla pracodawców, a tym samym warte szczególnej uwagi w toku kształcenia w danym zawodzie szkolnym, podobnie jak umiejętność obsługi określonych maszyn, urządzeń i narzędzi. Niestety, ta część rekomendowanych zmian jest najczęściej ściśle związana z potrzebami wyposażenia pracowni szkolnych w maszyny i urządzenia funkcjonujące w wielkopolskich firmach. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że projekt *ZIT Kwalifikacje zawodowe kluczem do sukcesu* przewiduje tę formę wsparcia szkół. Część z nich już może cieszyć się nowymi urządzeniami i/lub narzędziami, inne czekają na finalizację procedur przetargowych. Zaplanowano również przeszkolenie około 80 nauczycieli w zakresie obsługi nowo nabytego sprzętu.

Raport zbiorczy *Rekomendacje zmian programów nauczania w zawodach szkolnych* dostępny jest na stronie internetowej Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży (<http://www.cdzdm.pl/>).

Podsumowanie. Dostosowanie kompetencji absolwentów szkół zawodowych (określonych podstawami programowymi kształcenia w zawodach) do potrzeb gospodarki stanowi ciągłe wyzwanie dla systemu kształcenia zawodowego (aktualnie branżowego). Rozwój technologiczny generuje potrzebę ciągłych zmian w programach nauczania, inwestowania w szkolne pracownie i warsztaty oraz w rozwój kompetencji kadry dydaktycznej, zacieśniania współpracy z pracodawcami i angażowania ich w budowanie oferty edukacyjnej. Doświadczenia Ośrodka Badań i Rozwoju Edukacji Zawodowej ITeE wskazują, że projekty Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych pozwalają na rozbudowane, kompleksowe propozycje wsparcia systemu szkolnictwa zawodowego w regionie. Wymagają zaangażowania i współpracy różnego rodzaju podmiotów (szkół, jednostek administracji samorządowej – organów nadzoru, instytucji badawczych, szkoleniowych), co może stanowić novum i często oznacza potrzebę większej dawki wzajemnego zrozumienia. Pozwala jednak na łączenie działań badawczych i wdrożeniowych (począwszy od szkoleń dla kadry dydaktycznej, poprzez ofertę dodatkowych zajęć dla uczniów, aż po „twarde” inwestycje w wyposażenie pracowni i szkolnych warsztatów) skoncentrowanych na rzeczywistych potrzebach regionu i w ścisłej korelacji z oczekiwaniami lokalnych przedsiębiorców.

Bibliografia

1. Bednarczyk H., Jaszczuk T., Woźniak I. (red.), *Polskie standardy kwalifikacji zawodowych*, MIPS – ITeE – PIB, Warszawa – Radom 2008.
2. Czarnecki K., *Podstawowe pojęcia zawodoznawstwa*, OW Humanista, Sosnowiec 2008.
3. Jeruszka U., *Człowiek i zawód. Wybrane zagadnienia z pedagogiki pracy*, IPISS, Warszawa 2010.
4. Lelińska K., *Zawodoznawstwo w planowaniu kariery zawodowej*, OHP KG, Warszawa 2006.
5. Nowacki T.W., *Zawodoznawstwo*, ITeE, Radom 1999.
6. Źródła internetowe [dostęp: 30.09.2019].
7. Internetowy System Aktów Prawnych: <http://isap.sejm.gov.pl>.
8. Serwis Instytucji Pośredniczącej WRPO: <http://www.zit.metropoliapoznan.pl>.
9. Serwis Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży – jednostki Miasta Poznań <http://www.cdzdm.pl>.
10. Serwis Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji: <https://rejestr.kwalifikacje.gov.pl>.

dr Jolanta RELIGA – Ośrodek Badań i Rozwoju Edukacji Zawodowej, Łukasiewicz – Instytut Technologii Eksploatacji w Radomiu